

Elżbieta Dziegieć, Stanisław Liszewski

WYJAZDY WAKACYJNO-URLOPOWE MIESZKAŃCÓW ŁODZI
LES DÉPARTS DE CONGÉ ET DE VACANCES DES HABITANTS
DE ŁÓDŹ

A la base des recherches effectuées d'une façon détaillée dans les bureaux et les institutions s'occupant de l'organisation du tourisme et du repos aussi que parmi les groupes sociaux choisis, les auteurs précisent les régions principales du repos des habitants de Łódź. On essaie aussi de répondre à la question de quoi dépendent les directions des départs de repos et en quelle mesure ils sont conformes aux désirs des habitants de la ville.

Wraz z rozwojem gospodarczym oraz wzrostem poziomu życia rodzi się zainteresowanie tą częścią czasu człowieka, która może być przeznaczona na wypoczynek. Czasem wolnym i różnymi sposobami jego zagospodarowania zajmują się przedstawiciele wielu dyscyplin naukowych. Wśród nich są również geografowie. Analizują oni m. in. rozkład przestrzenny wyjazdów wypoczynkowych starając się określić ich przyczyny i prawidłowości. Ten charakter ma również prezentowane opracowanie poświęcone wypoczynkowi wakacyjno-urlopowemu łodzian.

Badania dotyczące przestrzennych aspektów wypoczynku mieszkańców dużych skupisk miejskich są w Polsce słabo rozwinięte (A. Ptaszycka 1964, M. Zürn 1972, B. Rogalewska 1978, 1978a, A. Matczak 1982), co związane jest z brakiem materiałów statystycznych oraz koniecznością prowadzenia badań terenowych. Wynika to m. in. z różnorodności form i miejsc spędzania czasu urlopowo-wakacyjnego przez bardzo zróżnicowaną społeczność miejską.

Prezentowane opracowanie stawia przed sobą dwa podstawowe cele. Pierwszy z nich ma charakter poznawczy i zmierzać będzie do wskazania głównych regionów wypoczynku wakacyjno-urlopowego różnych

grup łódzian na przełomie lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych oraz określenia istniejących prawidłowości przestrzennych w tym zakresie. Drugim celem opracowania jest odpowiedź na pytanie, od czego zależą obecne kierunki wyjazdów wakacyjno-urlopowych łódzian, czy są one stałe oraz na ile zgodne z życzeniami czy potrzebami mieszkańców tego miasta.

Cele opracowania wyznaczyły zakres prowadzonych badań. Objęły one łódzian wypoczywających w 1981 r. za pośrednictwem łódzkich biur i instytucji turystyczno-wypoczynkowych, blisko 25% reprezentację mieszkańców jednego z osiedli Łodzi — Kuraka, reprezentację środowiska nauczycielskiego i uczniów, a także pracowników dwu, o różnym profilu produkcyjnym, zakładów przemysłowych. Nie badano natomiast i to z pełną tego świadomością wypoczynku łódzian organizowanego przez zakłady pracy we własnych ośrodkach. Problematyka ta była bowiem przedmiotem studiów B. Rogalewskiej (1978, 1978a), które choć dotyczyły stanu z 1971 r., ukazują główne kierunki rozmieszczenia ośrodków wypoczynkowych łódzkich zakładów pracy i są do dzisiaj aktualne.

Przeprowadzone badania objęły zatem różne grupy społeczne i zawodowe a także wybraną społeczność lokalną wśród mieszkańców Łodzi.

Zebrany materiał empiryczny jest na tyle reprezentacyjny dla środowiska łódzkiego, iż pozwala na wyciągnięcie ogólniejszych wniosków, a jego porównanie z opracowaniem wykonanym przez Główny Komitet Turystyki (*Wypoczynek urlopowy...*, 1980) umożliwia podkreślenie cech indywidualnych wypoczynku społeczeństwa łódzkiego.

Problematyka przestrzenna wypoczynku wakacyjno-urlopowego łódzian nie była dotychczas przedmiotem szczegółowych studiów. Publikowane prace zarówno W. Janowskiego (1974), jak i J. Marcza (1975) dotyczą bowiem polityki społecznej państwa w zakresie wypoczynku oraz zagadnień organizacyjnych, społecznych i ekonomicznych tego zjawiska na terenie Łodzi. Jest to więc pierwsze na tę skalę opracowanie, w którym zaprezentowany zostanie m. in. zasięg przestrzenny wypoczynku wakacyjno-urlopowego mieszkańców tego specyficznego pod wieloma względami miasta.

Łódź — ośrodek centralny jednej z największych, a jednocześnie najmłodszych aglomeracji miejsko-przemysłowych — posiada położenie dość szczególne. Miasto usytuowane jest bowiem centralnie, na Wyżynie Łódzkiej, w strefie głównego na obszarze Polski działu wodnego, oddzielającego dorzecze Wisły i Odry.

Miasto, swój rozwój demograficzny i gospodarczy zawdzięcza przemysłowi włókienniczemu, który w pierwszej połowie XIX w. znalazł na tym terenie szczególnie korzystne warunki lokalizacyjne.

Na początku XIX w. Łódź jako małe miasteczko rolnicze liczyła zaledwie kilkuset mieszkańców. Obecnie jest to drugie co do liczby ludności miasto w Polsce. W 1982 r. zamieszkiwało w niej 846 tys. mieszkańców. Wskaźnik gęstości zaludnienia osiąga w Łodzi najwyższą w Polsce wartość — 3945 osób/km², przewyższając znacznie analogiczne wskaźniki dla Warszawy (3356), Krakowa (2272), Wrocławia (2142) i Poznania (2463).

Charakterystyczną cechą rozmieszczenia ludności na terenie Łodzi jest jej ogromna koncentracja w centralnej i środkowej części miasta, gdzie gęstość zaludnienia dochodzi do 50 tys. osób/km² (J. Dzieciuchowicz 1979). Tak duża koncentracja powoduje znaczną uciążliwość codziennego życia, a co za tym idzie zmęczenie mieszkańców miasta.

Współczesna Łódź jest poważnym ośrodkiem gospodarczym, w którym znajduje zatrudnienie 365 tys. osób¹. Z tej liczby aż 77% zatrudnionych jest w sferze produkcji materialnej. Miasto ma wciąż jeszcze słabo rozwiniętą sferę usług. Charakterystyczną cechą zatrudnienia w Łodzi jest wysoki udział kobiet (50,2%).

W strukturze zatrudnienia wiodącą rolę odgrywa przemysł (171,1 tys. zatrudnionych w 1982 r.)². Łódź jest największym po Warszawie, pod względem liczby zatrudnionych, ośrodkiem przemysłowym. Natomiast pierwsze miejsce zajmuje wśród największych miast polskich, pod względem liczby zatrudnionych w przemyśle przypadającej na 1000 mieszkańców (202,2).

Dziedzictwo przeszłości wyraża się jeszcze dotychczas przytłaczającą przewagą zatrudnienia w przemyśle włókienniczym (98,8 tys. osób). Obecnie w przemyśle łódzkim — poza przemysłem włókienniczym — ważne funkcje spełnia również przemysł maszynowy, elektrotechniczny, chemiczny, odzieżowy, spożywczy, metalowy i poligraficzny.

Wysoka koncentracja ludności i przemysłu w granicach miasta wywołują zaburzenia w środowisku, powodując, iż miasto to charakteryzuje się niezwykle trudnymi warunkami zdrowotnymi, o czym m. in. świadczy średnie zanieczyszczenie pyłami, które wynosiło w 1982 r. — 228 t/km²/rok, maksymalnie zaś — 960 t/km²/rok³.

Istnieje więc konieczność i potrzeba wypoczynku mieszkańców Łodzi poza granicami miasta. Na uwagę zasługuje również fakt, iż Łódź posiada najniższą — spośród największych miast polskich — powierzchnię parków i zieleni przypadającą na 1 mieszkańca.

Najbliższe otoczenie Łodzi nie należy do atrakcyjnych z punktu widzenia walorów środowiska naturalnego. Wyżyna Łódzka wyróżnia się

¹ Rocznik Statystyczny Województwa Miejskiego Łódzkiego 1983, Łódź.

² Rocznik Statystyczny 1983, Warszawa.

³ Rocznik Statystyczny Województwa Miejskiego Łódzkiego 1983.

wprawdzie wysokościami na tle otaczających ją nizin środkowopolskich, ale powierzchnia jej charakteryzuje się dość monotonną rzeźbą, urozmaiconą jedynie w strefie krawędzi północnej (pomiędzy Zgierzem a Brzezunami) oraz w obrębie tzw. Wzgórz Łagiewnickich. Teren ten do początku XIX w. charakteryzował się dużą lesistością. Jeszcze w końcu XVIII w. lasy na obszarze dzisiejszej Łodzi zajmowały około 75%. Obecnie z dawnych lasów otaczających Łódź pozostała tylko niewielka ich część.

Możliwości wypoczynku mieszkańców Łodzi w obrębie województwa są więc ograniczone, głównie z powodu braku większych naturalnych zbiorników wodnych, dużych rzek, jak również niewielkich powierzchni leśnych.

1. WYPOCZYNEK MIESZKAŃCÓW ŁODZI ORGANIZOWANY PRZEZ INSTYTUCJE I ORGANIZACJE TURYSTYCZNO-WYPOCZYNKOWE

Organizacją wypoczynku wakacyjnego i urolopowego mieszkańców Łodzi, obok samych zainteresowanych (wypoczynek indywidualny), zajmują się zakłady pracy, organizacje polityczne, społeczne i wyznaniowe oraz wyspecjalizowane instytucje i organizacje turystyczno-wypoczynkowe państwowe, spółdzielcze i prywatne.

Do największych tego typu instytucji działających na terenie Łodzi należą: Fundusz Wczasów Pracowniczych, Przedsiębiorstwo Turystyczne „Łódź”, PBP Orbis, PTTK, PISiT „Sport-Tourist”, SBT „Turysta”, OST „Gromada”, PZMot — Okręgowe Biuro Turystyki. W instytucjach tych przeprowadzono szczegółowe badania, których celem było stwierdzenie wielkości, sezonowości oraz kierunków wyjazdów wypoczynkowych na obszar całej Polski tej grupy łodzian, która w 1981 r. skorzystała z usług wymienionych biur. Przy interpretacji i analizie wielkości wypoczywających należy uwzględnić fakt, iż był to w Polsce rok zastraszającego się kryzysu ekonomicznego oraz wielu niepokojów społecznych.

Szczegółowa analiza materiału źródłowego wykazała, iż w 1981 r. z usług badanych biur i instytucji skorzystało 79 046 osób, czyli około 9% ogółu mieszkańców Łodzi. Łodzianie w tym roku wyjeżdżali głównie w sezonie letnim — 53,6 tys. osób, tzn. 67,7% ogółu badanych. Na drugim miejscu znalazły się wyjazdy zimowe (14,6 tys. — 18,5%), a najmniej osób wypoczywało wiosną i jesienią (łącznie 10,9 tys. — 13,8%).

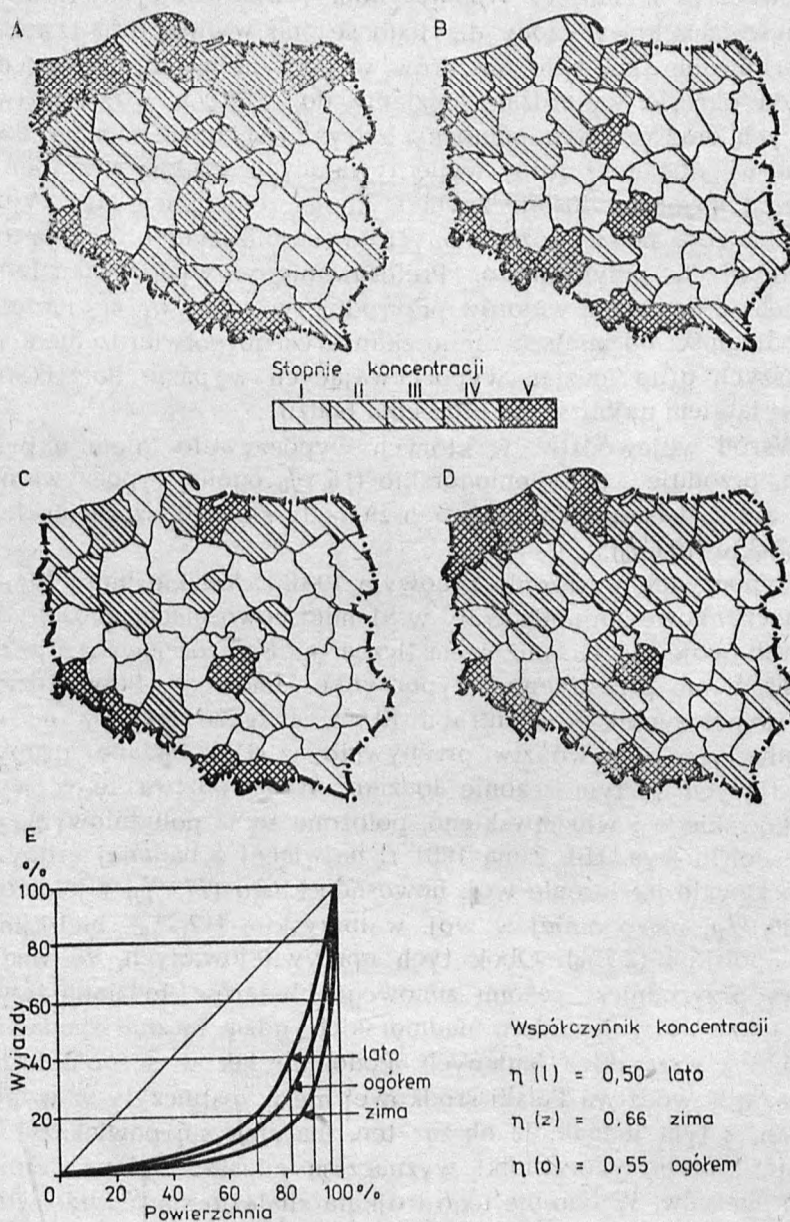
W sezonie letnim roku 1981 badana grupa łodzian wypoczywała w 188 miejscowościach położonych w granicach 34 z ogólnej liczby 49

województw w Polsce. Współczynnik przestrzennej koncentracji wypoczywających wyliczony dla tego sezonu wynosi 0,50 i wskazuje na umiarkowane skupienie obszarów wypoczynkowych. Najwięcej w badanym okresie wyjeżdżali łodzianie do czterech województw południowych oraz czterech północnych (rys. 1A), gdzie łącznie skupiło się ponad 65% badanej grupy wypoczywających. Walory przyrodnicze gór, morza i jezior są dostatecznym wytłumaczeniem ich atrakcyjności dla mieszkańców Łodzi, pozbawionych w najbliższym otoczeniu obszarów atrakcyjnych przyrodniczo. Preferowanie w wypoczynku letnim powszechnie uznanych walorów przyrodniczych odbywa się niezależnie od ich odległości od miejsca zamieszkania, czego potwierdzeniem jest brak większych grup łodzian wypoczywających w pasie Polski środkowej (za wyjątkiem najbliższego otoczenia Łodzi).

Wśród województw, w których wypoczywało latem najwięcej łodzian, przoduje woj. jeleniogórskie (15,4% ogółu wypoczywających latem) ale na następnych miejscach znalazły się woj. szczecińskie (11,6%) i gdańskie (10,6%).

Wypoczynek w sezonie zimowym 1981 r. łódzkie biura turystyczno-wypoczynkowe zorganizowały w 91 miejscowościach położonych na terenie 25 województw. Już sama liczba miejscowości wskazuje na większe skupienie przestrzenne wypoczynku zimowego. Potwierdza to wysoki współczynnik koncentracji (0,66), a także fakt, iż na obszarze siedmiu tylko województw przebywało aż 83% badanej grupy wypoczywających w tym sezonie łodzian. Województwa te, z wyjątkiem piotrkowskiego i wrocławskiego, położone są w południowym, górskim, pasie Polski (rys. 1B). Zimą 1981 r. najwięcej z badanej grupy łodzian wypoczywało na terenie woj. nowosądeckiego (27,1%) i jeleniogórskiego (26,1%), nieco mniej w woj. wałbrzyskim (12,7%), bielskim (7,5%) oraz opolskim (2,7%). Obok tych uprzywilejowanych, ze względu na walory przyrodnicze sezonu zimowego obszarów, łodzianie wyjeżdżali zimą także do województw nadmorskich, gdzie łącznie spędziło urlopy około 9% wszystkich badanych. Podobnie jak w sezonie letnim, tak i zimą, województwa Polski środkowej nie uczestniczyły w wypoczynku łodzian, z tym jednak, iż obszar ten znacznie się powiększył tworząc trójkąt, którego wierzchołki wyznaczają miasta: Zielona Góra, Białystok i Rzeszów. W obrębie tego trójkąta znalazło się jedynie woj. piotrkowskie, które ze względu na bliskość Łodzi oraz stan zainwestowania wypoczynkowego przyjęło 6,7% zimowych urlopowiczów.

Najmniejszy zasięg przestrzenny posiadał wypoczynek badanej grupy łodzian w sezonie wiosenno-jesiennym 1981 r. W sezonach tych łodzianie wyjeżdżali tylko do 68 miejscowości położonych na terenie 20 województw. Główna koncentracja wyjazdów wystąpiła na obszarach

Rys. 1. Koncentracja wyjazdów wypoczynkowych mieszkańców Łodzi organizowanych przez instytucje i organizacje turystyczno-wypoczynkowe

A — sezon letni 1981., B — sezon zimowy 1981., C — sezon wiosenno-jesienny 1981 r.,

D — ogółem wypoczywający w 1981 r., E — krzywe koncentracji

La concentration des départs de repos des habitants de Łódź organisés par les institutions et les organisations de tourisme et de repos

A — La saison d'été 1981, B — La saison d'hiver 1981, C — La saison printemps-automne 1981,

D — Le total des vacanciers, E — Les courbes de la concentration

sześciu województw, z których cztery leżą w pasie południowym, jedno w pasie nadmorskim oraz jedno w najbliższym otoczeniu Łodzi (rys. 1C). Sezon wiosenno-jesienny spędzali łodzianie głównie w pasie Polski południowej (góry) oraz na północy kraju (morze, jeziora).

Analiza miejsc wypoczynku całej badanej populacji wykazuje, że niezależnie od sezonu łodzianie wypoczywali głównie w górach, przy czym największa koncentracja wyjazdów wypoczynkowych na te tereny wystąpiła w sezonie zimowym oraz częściowo wiosenno-jesiennym. Także przez cały rok odwiedzane są obszary nadmorskie, z tym jednak, iż kulminacja wypoczywających przypada tam w sezonie letnim. Również obszary Pojezierza Mazurskiego (woj. suwalskie i olsztyńskie) są terenami wypoczynku łodzian przez cały rok, z wyraźnym jednak nasileniem w okresie letnim. Obszary Polski środkowej, z wyjątkiem bezpośredniego zaplecza Łodzi (woj. piotrkowskie i sieradzkie) oraz województw posiadających na swym terenie uzdrowiska (włocławskie) nie są na większą skalę terenami wypoczynku wakacyjno-urlopowego, a liczba wypoczywających jest bardzo ściśle uzależniona od sezonu. Najwięcej osób wypoczywało tu latem, najmniej w sezonach wiosenno-jesiennych.

Korzystający w 1981 r. z usług biur i instytucji turystyczno-wypoczynkowych mieszkańcy Łodzi (79 046 osób) wypoczywali w 228 miejscowościach położonych w 35 województwach. Współczynnik koncentracji dla całej zbiorowości wypoczywających wynosił 0,55 i był większy od współczynnika koncentracji sezonu letniego (0,50) ale mniejszy od sezonu zimowego (0,66). Największa koncentracja ogółu wypoczywających na terenie ośmiu województw: czterech górskich, trzech nadmorskich oraz jednego centralnego (rys. 1D).

Jak wynika z prezentowanych badań, korzystający z usług biur i instytucji turystyczno-wypoczynkowych mieszkańcy Łodzi wypoczywają w określonych tylko regionach kraju. Dominowały regiony górskie, gdzie na obszarze 7 południowych województw przebywało w 1981 r. aż 50,7% ogółu wypoczywających. W bilansie tym najsłabiej reprezentowane były województwa katowickie (0,5%) oraz kościańskie (0,8%). Drugim, ze względu na wielkość wypoczywających jest region nadmorski, gdzie na terenie pięciu województw odpoczywało 26,3% ogółu badanej grupy osób, z czego najmniej w województwie śluskim (1,7%). Trzecim regionem jest Pojezierze Mazurskie (7,2%) z wyraźną dominacją suwalszczyzny (5,1%). Ostatnim z większych obszarów koncentracji wypoczynku są województwa sąsiadujące z Łodzią (6,0%), wśród których zdecydowanie dominuje woj. piotrkowskie (5,1%). Cztery wymienione regiony były obszarami wyjazdów ponad 90% badanej grupy wypoczywających w 1981 r. łodzian.

Jeszcze silniej proces koncentracji wypoczywających obserwować można analizując liczbę i rozmieszczenie miejscowości, w których spędzono urlop lub wakacje. Z ogólnej liczby 228 miejscowości, w dwudziestu najczęściej odwiedzanych (8,7% ogólnej liczby) wypoczywało 44,8 tys. osób, czyli 56,8% ogółu badanych. Do największych ośrodków wypoczynku urlopowo-wakacyjnego łodzian w 1981 r. należały: Karpacz-Bierutowice — 6228 osób (7,9% wszystkich badanych), Szklarska Poręba — 4874 osoby (6,2%), Zakopane — 4232 osoby (5,3%), Spała — 3470 osób (4,7%), Międzyzdroje — 2845 osób (3,6%) i Krynica Zdrój — 2399 osób (3,0%). Tak więc w 6 wymienionych miejscowościach wypoczywało aż 30,7% ogółu badanej grupy, co dobitnie potwierdza tezę o dużej koncentracji przestrzennej miejsc wypoczynku urlopowego i wakacyjnego będących do dyspozycji łodzian w 1981 r.

Wyjaśnienie tej dużej koncentracji przestrzennej wypoczynku badanej grupy łodzian szukać należy w rozmieszczeniu obiektów wczasowo-wypoczynkowych. Badania korelacyjne pomiędzy rozmieszczeniem całej bazy wczasowo-wypoczynkowej w Polsce w 1981 r. oraz kierunkami wyjazdów analizowanej grupy łodzian wskazały na istnienie niemal pełnej zgodności. Współczynnik korelacji Spearmana (N_s) wynosi bowiem aż 0,82 i jest bardzo wysoce istotny statystycznie. Wynik ten pozwala stwierdzić, iż oferty urlopowo-wakacyjne łódzkich biur i instytucji wypoczynkowo-turystycznych były w 1981 r. wprost proporcjonalne do rozmieszczenia całej bazy wczasowo-wypoczynkowej w Polsce. Brak preferencji przestrzennych dla mieszkańców Łodzi w tak organizowanym wypoczynku zdaje się wskazywać na „statystyczny” (czyt. mechaniczny) rozdzielnik miejsc w bazie wczasowo-wypoczynkowej Polski.

2. WYPOCZYNEK MIESZKAŃCÓW OSIEDLA KURAK W ŁODZI

Dotychczasowe analizy wypoczynku wakacyjno-urlopowego łodzian prowadzone były w oparciu o materiały pochodzące od ich organizatorów czyli zakładów pracy (B. Rogalewska 1978) oraz biur i instytucji turystyczno-wypoczynkowych. Nie uwzględniały one jednak wypoczynku organizowanego indywidualnie, nie dotyczyły również określonych społeczności lokalnych.

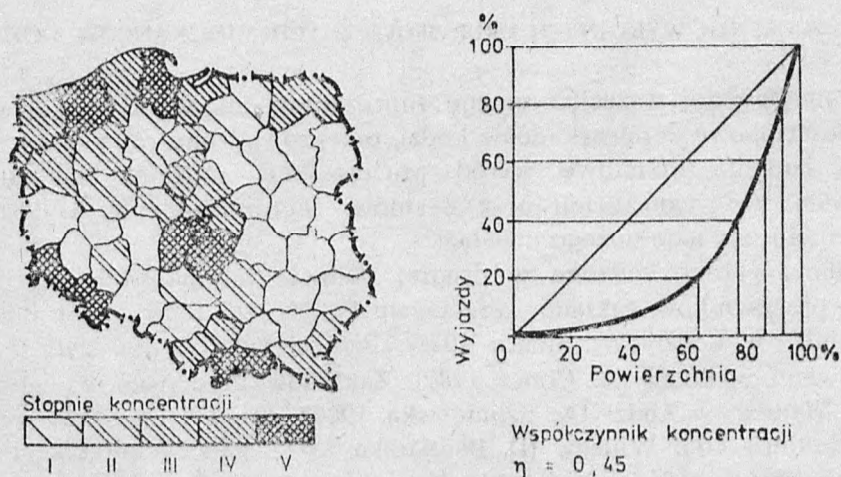
Badania takie przeprowadzono na terenie jednego z nowych łódzkich osiedli mieszkaniowych, osiedlu Kurak. Celem ich było określenie kierunków wszystkich wyjazdów urlopowo-wakacyjnych społeczności lokalnej osiedla, bez względu na ich organizatora. Tak zamierzone badania, choć dotyczyły niewielkiej ilościowo próby mieszkańców Łodzi,

mają charakter kompleksowy i mogą stanowić podstawę do uogólnień. Przeprowadzono je metodą ankietową, a zebrany materiał obrazuje kierunki wyjazdów w 1983 r.

Teren badań — osiedle Kurak — położone jest w południowej części Łodzi i wybudowane zostało w 1958 r. Zamieszkuje je obecnie około 9,7 tys. ludności, której struktura demograficzna zbliżona jest do średniej dla całego miasta.

Szczegółowe badania ankietowe przeprowadzone na próbie liczącej 2330 osób co stanowiło blisko 25% mieszkańców osiedla i 0,3% ogółu mieszkańców Łodzi. Z badanej grupy 957 osób stwierdziło, iż w roku 1983 wyjeżdżało na wypoczynek wakacyjno-urlopowy poza Łódź. Stanowi to 41% ankietowanej populacji. Wśród wyjeżdżających 71 osób czyli 7,4% wypoczywało poza granicami kraju. Wyjechali oni do 11 państw Europy, w tym najliczniej do Bułgarii (25 osób), NRD (13), na Węgry (9) i do Rumunii (8). Pozostała grupa 886 osób wypoczywała na terenach 30 województw Polski.

Współczynnik koncentracji wypoczywających mieszkańców Kuraka jest niewielki (0,45) i świadczy o dużym rozproszeniu przestrzennym miejsc wypoczynku. Najliczniej wypoczywali badani mieszkańcy osiedla na obszarze ośmiu województw. Dwa z nich to województwa nadmorskie, trzy górskie oraz trzy centralne, położone w najbliższym sąsiedztwie Łodzi (rys. 2).

Rys. 2. Koncentracja wyjazdów wypoczynkowych mieszkańców osiedla Kurak w Łodzi w 1983 r.

La concentration des départs de repos des habitants du quartier Kurak à Łódź en 1983

Prezentując wyjazdy wypoczynkowe mieszkańców Kuraka wg regionów zwraca uwagę dominacja obszarów nadmorskich (41,2% ogółu). Na drugim miejscu znalazły się tereny Polski Centralnej (22,4%), a dopiero na trzecim regiony górskie (20,5%). Mieszkańcy badanego osiedla w niewielkim tylko stopniu (4,0%) odwiedzali Pojezierze Mazurskie, a aż w 11,9% wypoczywało w innych regionach Polski.

Bardzo interesująco wygląda porównanie rozkładu przestrzennego wyjazdów mieszkańców badanego osiedla z wyjazdami wypoczynkowymi organizowanymi dla łodzian przez biura i instytucje turystyczne w 1981 r. Miejscowości, w których wypoczywają mieszkańcy osiedla Kurak, są bardziej rozproszone na terenie kraju, a kierunki wyjazdów oraz ich natężenie odmienne od omówionej uprzednio grupy. Mieszkańcy analizowanego osiedla wypoczywali m. in. na obszarach woj. skierniewickiego, konińskiego, wrocławskiego czy przemyskiego, gdzie nie docierają łodzianie, których wypoczynek organizują biura podróży. Mieszkańcy Kuraka nie wypoczywali natomiast na terenach położonych na wschód od linii wyznaczonej przez rzeki Narew, Wisła, San. Przeprowadzone porównanie zdaje się wskazywać na znaczne dysproporcje pomiędzy obszarami wypoczynku zorganizowanego a zainteresowaniami i możliwościami łodzian reprezentowanymi w tym opracowaniu przez mieszkańców osiedla Kurak.

3. WYPOCZYNEK WYBRANYCH GRUP SPOŁECZNYCH MIESZKAŃCÓW ŁODZI

Celem bardziej wszechstronnego zaprezentowania wypoczynku wakacyjno-urlopowego mieszkańców Łodzi, przeprowadzono również szczegółowe badania ankietowe wśród pracowników łódzkich zakładów przemysłowych, nauczycieli oraz uczniów, reprezentujących wybrane grupy społeczne tego dużego miasta.

Badania przeprowadzone w drugiej połowie lat siedemdziesiątych wśród: pracowników Zakładów Przemysłu Pończosznego im. M. Buczka „Zenit” w Łodzi (W. Sibera 1977), Przedsiębiorstwa Budownictwa Kolejowego w Łodzi (H. Coner 1980), Zakładów Przemysłu Bawełnianego „Maltex” w Łodzi (A. Szumowska 1980), nauczycieli szkół średnich dzielnicy Łódź-Widzew (D. Bednarska 1978), nauczycieli klas I-III szkół podstawowych w Łodzi (A. Koperkiewicz 1980), także uczniów VII LO dla Pracujących w Łodzi (D. Szałowska 1980) i uczniów Zespołu Szkół Papierniczo-Poligraficznych w Łodzi (J. Gałęcka 1981).

Badaniami ankietowymi objęto od 13,2% (PBK) do 69% (Zespół Szkół Papierniczo-Poligraficzny) ogółu pracujących lub uczących się.

Wyniki badań przeprowadzonych w łódzkich zakładach przemysłowych wykazały, iż na wypoczynek w czasie urlopu poza miejsce zamieszkania wyjeżdża tylko część pracowników. W Przedsiębiorstwie Budownictwa Kolejowego na wypoczynek urlopowy wyjechało w 1979 r. 44,7% ogółu zatrudnionych. W miejscu zamieszkania pozostawało 46,2%, natomiast w ogóle nie wykorzystało urlopu 9,1% pracowników. Należy także zaznaczyć, iż wyjazdy wypoczynkowe pochłaniały tylko część urlopu. Na wypoczynek poza miejscem zamieszkania przeznacza się przeciętnie 61,2% czasu urlopowego.

Bardzo znaczącym czynnikiem wpływającym na decyzję wyboru form spędzania urlopu jest wysokość dochodów w rodzinie. Przeprowadzone badania dowiodły, że w miarę wzrostu zarobków następował wzrost wyjazdów na urlop poza miejsce zamieszkania. Osoby o niższych dochodach w rodzinie znaczną część urlopu poświęcały na pobyt w domu lub w ogóle nie wyjeżdżały.

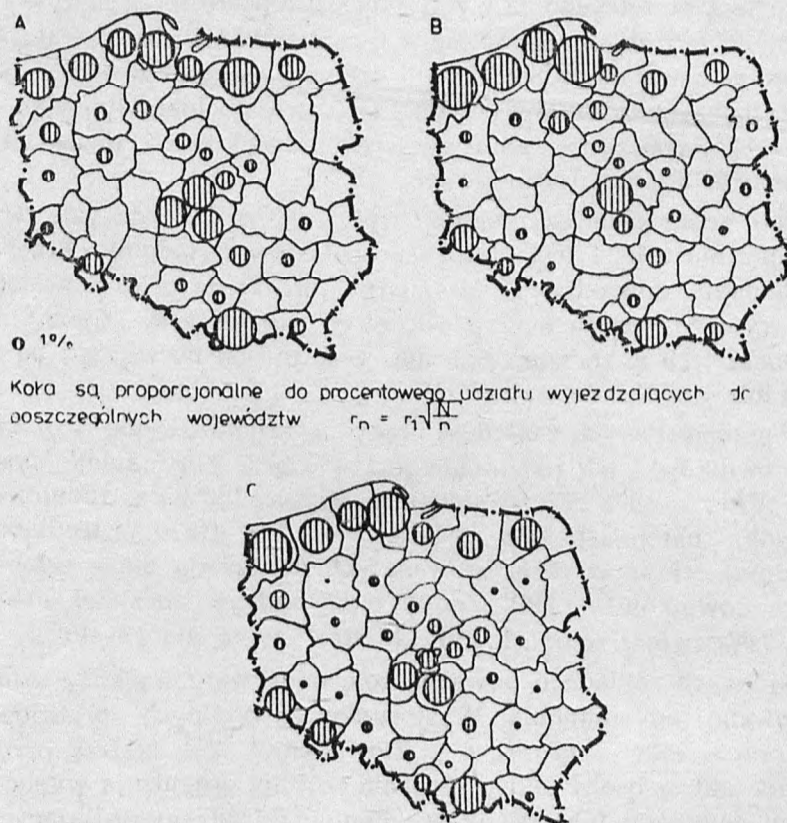
Rola przemysłowych zakładów pracy w organizowaniu wypoczynku dla pracowników i ich rodzin nie jest wiodąca. ZPP „Zenit” dysponowały w 1976 r. — 882 skierowaniami na wczasy (liczba zatrudnionych — 1770 osób), natomiast ZPB „Maltex” — 727 (1870 zatrudnionych). Uwzględniając fakt, iż ze skierowań tych korzystają także członkowie rodzin pracowników — ZPP „Zenit” zapewniały wypoczynek urlopowy dla 16—25% swojej załogi, a ZPB „Maltex” tylko dla 13—19%.

W badanych zakładach poważną rolę odgrywały wyjazdy urlopowe organizowane indywidualnie. W stosunku do ogólnych wyjazdów stanowiły one w PBK — 60,8%, a w ZPP „Zenit” 52%. Należy przy tym podkreślić fakt, iż osoby młode znacznie częściej organizują wypoczynek urlopowy indywidualnie. W ZPP „Zenit” wśród wyjeżdżających na urlop prywatnie aż 49,2% to osoby do lat 30, natomiast wśród osób wyjeżdżających na urlop z pomocą zakładu pracy osoby tej samej grupy stanowiły tylko 26,6%.

Pracownicy badanych zakładów przemysłowych wyjeżdżają na wypoczynek urlopowy głównie do miejscowości krajowych. Na wyjazdy zagraniczne przypadało od 4,5% (ZPP „Zenit”) do 12,8% (PBK) wszystkich wyjazdów urlopowych. Były to wyjazdy przede wszystkim do europejskich krajów demokracji ludowej.

Analizowana grupa pracowników wypoczywała w 182 miejscowościach położonych na terenie 37 województw (rys. 3C). Rozproszenie miejscowości będących miejscem pobytów wypoczynkowych było znaczne, niemniej jednak w ich przestrzennym rozkładzie wyraźnie zaznaczają się rejony koncentracji. Współczynnik koncentracji wyjazdów wynosił 0,48. Pobyty urlopowe grupowały się głównie w województwach

nadmorskich, na które przypadało aż 42% wszystkich krajowych wyjazdów wypoczynkowych.

Rys. 3. Wyjazdy wypoczynkowe wybranych grup społecznych mieszkańców Łodzi
A — nauczyciele, B — słuchacze Liceum Ogólnokształcącego dla Pracujących, C — pracownicy
wybranych zakładów przemysłowych

Les départs de repos des groupes sociaux choisis d'habitants de Łódź

A — Les instituteurs, B — Les élèves du Lycée pour les travailleurs, C — Les travailleurs des établissements industriels choisis

Zaznacza się przy tym wyraźna preferencja miejscowości położonych na wybrzeżu szczecińskim i gdańskim.

Drugim obszarem grupującym największą ilość wyjazdów wypoczynkowych to tereny położone w stosunkowo niedalekiej odległości od Łodzi. W miejscowościach leżących w województwie łódzkim oraz w województwach z nim sąsiadujących koncentruje się 15,7% wszystkich wyjazdów urlopowych. Są to głównie pobyty organizowane indywidualnie (często u swoich krewnych).

Na terenach górskich karpackich koncentrowało się 10,3% wyjazdów wypoczynkowych analizowanej grupy, natomiast na terenach sudeckich tylko 6,4%.

Zarówno w przypadku wyjazdów do województw nadmorskich, jak i górskich przeważają formy wypoczynku zorganizowanego przez różnego rodzaju instytucje. Niemniej jednak udział wyjazdów indywidualnych (wynajem kwater, wypoczynek pod namiotem itp.) jest tu znaczny i wynosi ok. 40%. Związane jest to z tym, iż zakłady pracy — jak już zaznaczono — organizują wypoczynek urlopowy tylko dla części swoich pracowników.

Na tereny Pojezierza Mazurskiego przypada 7,5 krajowych wyjazdów urlopowych pracowników łódzkich zakładów przemysłowych. Są to głównie wyjazdy indywidualne, które stanowią od 71,4% (PBK) do 72,4% (ZPP „Zenit”) wszystkich wyjazdów na te tereny.

Na omówionych terenach 14 województw (nadmorskich, pojezierznych, górskich i środkowopolskich) skoncentrowanych było aż 81,9% wszystkich krajowych pobytów urlopowych analizowanej grupy pracowników, natomiast pozostałe 23 województwa skupiały tylko 18,1%.

Badania przeprowadzone wśród nauczycieli szkół podstawowych i średnich wykazały, iż najbardziej popularnym typem spędzania wakacji przez tę grupę społeczną są wyjazdy wypoczynkowe.

Czas wakacji wykorzystywany jest także na pracę zarobkową na koloniach, obozach czy wycieczkach. Należy jednak podkreślić, że grupa nauczycieli, którzy rezygnują z wypoczynku i podejmują pracę zarobkową przez całe wakacje jest stosunkowo nieliczna (4% badanej zbiorowości nauczycieli szkół podstawowych). Znacznie częściej czas wakacji dzielony jest na wyjazdy wypoczynkowe oraz na pracę zarobkową. W okresie wakacji różne formy pracy zarobkowej podejmowało aż 38,6% nauczycieli szkół podstawowych i 20% nauczycieli szkół średnich.

Z formy wypoczynku typu wczasowego skorzystało — 50% nauczycieli szkół podstawowych (1979 r.) i 34% szkół średnich (1977 r.). Wśród tej ostatniej grupy przeważały zdecydowanie wyjazdy organizowane indywidualnie. Były one znacznie dłuższe — średnio na 1 osobę przypadało 35 dni pobytu.

Podczas wakacji, we wszelkiego rodzaju wycieczkach krajowych brało udział 31,2%, a w zagranicznych 8,7% nauczycieli szkół podstawowych. Nauczyciele szkół średnich za granicę wyjeżdżali znacznie częściej (18% badanej grupy).

Dość duża grupa badanych wyjeżdżała na odpoczynek do swoich krewnych (21,3% nauczycieli szkół podstawowych oraz 29% szkół średnich). Były to pobyty długie, bowiem średnio na 1 osobę przypadało

26 dni wakacji spędzonych u rodziny. Wśród tej grupy połowę stanowiły osoby, których pobyt u rodziny był jedynym miejscem wypoczynku podczas wakacji.

Nieliczna tylko grupa (4—5%) nauczycieli spędziła całe wakacje w miejscu zamieszkania.

Łódzcy nauczyciele wypoczywali na terenie 29 województw (rys. 3A). W przeciwieństwie do omawianej uprzednio grupy rozkład wyjazdów wypoczynkowych był bardziej równomierny, o czym świadczy niski współczynnik koncentracji (0,38).

W miejscowościach położonych w województwach nadmorskich koncentrowało się 33,8% wszystkich wyjazdów wypoczynkowych. Należy przy tym zaznaczyć, że wyjazdy na wczasy stanowiły 46%, a pozostałe 54% były to pobyty organizowane indywidualnie (wynajem kwater, pobyt u rodziny).

Drugim, dość wyraźnie zaznaczającym się rejonem koncentracji miejsc wypoczynku łódzkich nauczycieli — podobnie jak i omówionej uprzednio grupy — jest województwo łódzkie wraz z województwami z nim sąsiadującymi. Na terenach tych koncentrowało się 21,2% wszystkich wakacyjnych wyjazdów wypoczynkowych. W 76% były to pobyty u krewnych.

W atrakcyjnych pod względem walorów wypoczynkowych województwach Pojezierza Mazurskiego skupiało się 13,9% pobyków wakacyjnych nauczycieli. Przeważały zdecydowanie wyjazdy indywidualne.

W województwach górskich karpackich (głównie nowosądeckim) zgrupowanych było 13,2% krajowych wyjazdów wypoczynkowych. Były to głównie pobyty na wczasach zorganizowanych. Znamienny natomiast jest fakt, iż województwa górskie sudeckie cieszą się wśród nauczycieli znacznie mniejszym powodzeniem (3,3% wyjazdów).

Na omawianych terenach (nadmorskich, pojeziernych, środkowopolskich, górskich karpackich) obejmujących 13 województw koncentrowało się 82,1% krajowych wyjazdów urlopowych nauczycieli. Pozostały odsetek (17,9%) rozkładał się dość równomiernie na dalszych 16 województw.

Trzecią z analizowanych grup są uczniowie dwóch szkół — LO dla Pracujących oraz Zespołu Szkół Papierniczo-Poligraficznych.

Uczniowie LO dla Pracujących to głównie ludzie młodzi, bowiem 26,1% stanowią osoby do lat 20 i aż 79,1% do lat 30. Z wypoczynku zorganizowanego przez różne instytucje korzystało w latach 1976—1978 — 45,5% badanej zbiorowości, natomiast na wypoczynku zorganizowanym indywidualnie przebywało 53,5%. Pozostałe osoby (1%) wykorzystywały urlop na pracę zarobkową oraz opiekę nad dziećmi.

Najbardziej popularną formą wypoczynku zorganizowanego były wyjazdy na wczasy (75,4%) oraz uczestnictwo w obozach młodzieżowych (16,2%). Wypoczynek zorganizowany indywidualnie to głównie prywatne wyjazdy wypoczynkowe (55,1%), wypoczynek w domu i na działce (16,8%) pobyty u rodziny (9,0%) a także wypoczynek pod namiotem (7,7%) oraz udział w wycieczkach zagranicznych (6,6%).

Rozkład przestrzenny miejsc wypoczynku słuchaczy LO dla Pracujących jest podobny do omówionych grup — pracowników zakładów przemysłowych i nauczycieli (rys. 3B). Współczynnik koncentracji wyjazdów wynosi 0,46. Głównymi terenami wypoczynkowymi są województwa nadmorskie (48,2% krajowych wyjazdów), woj. łódzkie wraz z przyległymi do niego województwami (11,5%) a także województwa górskie karpackie (10,4%), w mniejszym zaś stopniu województwa Pojezierza Mazurskiego (7,5%) oraz górskie sudeckie (6,4%).

Na wymienionych terenach 14 województw koncentrowało się 83,9% wszystkich wyjazdów. Pozostałe 16,1% pobyków urlopowych rozproszone było w 20 województwach.

Uczniowie Zespołu Szkół Papierniczo-Poligraficznych — 36,3% dni wakacyjnych spędzili w miejscu zamieszkania, pozostałe 63,4% wykorzystali na pobyt poza domem. Z badań wynika, że im starsza młodzież tym mniej przebywała w czasie wakacji w domu.

Dominującą formą wypoczynku poza miejscem zamieszkania były pobyty u krewnych, a w następnej kolejności uczestnictwo w obozie stałym oraz wczasy z rodzicami.

Wypoczynkowe wyjazdy urlopowe badanych grup społecznych łódzian są powszechne. Stosunkowo nieliczna grupa osób w każdej z trzech badanych zbiorowości przeznacza urlop tylko na pracę zarobkową (od 4% w przypadku nauczycieli do 9% pracowników zakładów przemysłowych), bądź na wypoczynek w miejscu zamieszkania.

Najbardziej popularną formą spędzania urlopów (wakacji) jest łączenie wyjazdów wypoczynkowych z wypoczynkiem w miejscu zamieszkania, a wśród nauczycieli z pracą zarobkową. Pracownicy zakładów przemysłowych na wypoczynek poza miejscem zamieszkania przeznaczają przeciętnie 61,2% czasu urlopowego, podobnie jak uczniowie Zespołu Szkół Papierniczo-Poligraficznych (63,7%).

Wyjazdy wypoczynkowe organizowane są w znacznym stopniu w sposób indywidualny. Rola zakładów pracy (szkół) w organizacji wypoczynku jest ograniczona. Wśród uczniów LO dla Pracujących jak i wśród pracowników zakładów przemysłowych udział wyjazdów indywidualnych w ogólnej liczbie wyjazdów wypoczynkowych był prawie identyczny — ponad 53%. Natomiast nauczyciele aż 66% wyjazdów wypoczynkowych organizowanych prywatnie.

Rejony koncentracji wyjazdów wypoczynkowych wszystkich analizowanych grup są podobne. Różnią się tylko stopniem nasilenia wyjazdów, szczególnie wśród nauczycieli. Współczynnik koncentracji wyjazdów w tej grupie był najniższy. W przeciwieństwie do pracowników zakładów przemysłowych oraz uczniów, odsetek wyjazdów nauczycieli do województw nadmorskich był znacznie niższy, natomiast znacznie wyższy do województw położonych w sąsiedztwie Łodzi a także województw Pojezierza Mazurskiego i górskich karpackich.

4. WNIOSKI

Przeprowadzona analiza wypoczynku urlopowo-wakacyjnego wybranych grup mieszkańców Łodzi pozwala na sformułowanie wniosków będących odpowiedzią na pytania postawione we wstępie pracy.

1. Rozkład przestrzenny miejsc wypoczynku wakacyjno-urlopowego mieszkańców Łodzi jest rozproszony. Współczynniki koncentracji wyliczone dla badanych grup łodzian wahają się od 0,55 dla wypoczywających za pośrednictwem biur i instytucji, po 0,38 dla nauczycieli. Świadczy to o dość znacznej penetracji obszaru Polski przez wypoczywających łodzian. Analiza regionalna wskazuje na preferowanie przez badane grupy mieszkańców obszarów nadmorskich jako miejsc wypoczynku. Na terenach tych skupiało się ponad 48% wyjazdów wakacyjnych uczniów, 42% — pracowników zakładów przemysłowych, ponad 34% nauczycieli a także około 41% wypoczywających mieszkańców osiedla Kurak. Wyjątek stanowił jedynie wypoczynek organizowany przez biura i instytucje, które tylko w 26% organizowały wypoczynek w tym regionie.

Na drugim miejscu znajdują się dwa regiony — górski oraz centralny — na terenach których liczba wypoczywających łodzian — z jednym wyjątkiem jest zbliżona. Zarówno w górach, jak i w najbliższym sąsiedztwie Łodzi wypoczywało po 20—22% mieszkańców osiedla Kurak, 16—17% pracowników zakładów przemysłowych, 16—21% nauczycieli oraz 12—17% uczniów. Wyjątek stanowi tu znów wypoczynek zorganizowany przez biura i instytucje, które aż w 50,7% organizowały wypoczynek w górach a tylko w 6% w okolicach Łodzi.

Łodzianie wypoczywali także na Pojezierzu Mazurskim, choć udział tego regionu w ogólnych wyjazdach wypoczynkowych jest ograniczony. Spędziło tu urlop lub wakacje od 4% mieszkańców osiedla Kurak po 14% wszystkich badanych nauczycieli (tab. I). Odpowiadając na pytanie, gdzie odpoczywają łodzianie, należy stwierdzić, że choć w wyjazdach dominują regiony atrakcyjne pod względem walorów środowiska

naturalnego, to jednak odległość od miejsca zamieszkania zaczyna odgrywać coraz bardziej znaczącą rolę w spędzaniu urlopu lub wakacji. Wydaje się, iż wpływ na to ma wzrastająca rola funkcji wypoczynkowej strefy podmiejskiej przejawiająca się m. in. w lokalizacji działek rekreacyjnych i wypoczynkowych, a także trudności gospodarcze wpływające na wzrost liczby osób wypoczywających „u rodziny”.

Tabela I

Rozkład przestrzenny wypoczynku urlopowo-wakacyjnego badanych grup łodzian (w %)

La disposition du repos de congé et de vacances des groupes enquêtés d'habitants de Łódź du point de vue de l'espace

Nazwa regionu	Wypoczywający za pośrednictwem biur podróży	Mieszkańcy osiedla Kurak	Pracownicy przemysłowych zakładów pracy	Nauczyciele	Uczniowie LO
Le nom de la région	Les vacanciers profitant des services des bureaux de voyages	Les habitants du quartier Kurak	Les travailleurs des établissements industriels	Les instituteurs	Les élèves du Lycée
Regiony górskie	50,7	20,5	16,7	16,5	16,7
Regiony nadmorskie	26,3	41,2	42,0	33,8	48,2
Region centralny	6,0	22,4	15,7	21,2	11,5
Pojezierze Mazurskie	7,2	4,0	7,5	13,9	7,5
Pozostałe obszary	9,8	11,9	18,1	14,6	16,1
Razem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

2. Prowadzone badania wykazały, iż miejsca wypoczynku łodzian w znacznym stopniu zdeterminowane są przez organizatorów tego wypoczynku. Wskazuje na to porównanie miejsc wypoczynku oferowanych przez biura i instytucje turystyczno-wypoczynkowe oraz takich, które są wyborem indywidualnym (tab. I). Łodzianie, jak wykazują badania, preferują regiony nadmorskie, natomiast biura i instytucje podróży oferują im głównie regiony górskie. Ta rozbieżność pomiędzy życzeniami łodzian a możliwościami organizatorów wypoczynku wpływa nieko-

rzystnie na zaspokojenie potrzeb wypoczynkowych wielu mieszkańców miasta.

Jak wykazują badania Głównego Komitetu Turystyki (*Wypoczynek urlopowy...* 1983), podstawowa część bazy wypoczynkowej w Polsce (82,1% wszystkich obiektów wypoczynkowych i 65,6% wszystkich miejsc noclegowych) jest własnością zakładów pracy. Niestety w małym zakresie dotyczy to łódzkich zakładów, które w większości podlegają Ministerstwu Przemysłu Lekkiego, to zaś dysponuje tylko 5,7% obiektów zakładowej bazy wypoczynkowej Polski i 6,0% miejsc noclegowych.

Baza wypoczynkowa łódzkich zakładów pracy w 36,4% (B. Rogalewska 1978) zlokalizowana jest nad Bałtykiem, co przy jej ogólnych małych rozmiarach w niewielkim tylko stopniu łagodzi deficyt braku miejsc wypoczynkowych w tym regionie kraju.

Z analizy prezentowanego w pracy materiału empirycznego wynika, iż wypoczynek wakacyjno-urlopowy łódzian w dużej części organizowany jest indywidualnie, a to zwiększa jego koszty a zmniejsza standard.

PIŚMIENNICTWO

- Bednarska D., 1978, *Miejsca wypoczynku nauczycieli szkół średnich dzielnicy Łódź-Widzew w roku 1977*, maszynopis, praca dyplomowa wykonana na Podyplomowym Studium Turystyki UŁ.
- Coner H., 1980, *Miejsca wypoczynku pracowników PBK Łódź w 1979 roku*, maszynopis, praca dyplomowa wykonana na Podyplomowym Studium Turystyki UŁ.
- Dzieciuchowicz J., 1979, *Rozkłady przestrzenne dojazdów do pracy ludności wielkiego miasta (na przykładzie Łodzi)*, „Studia KPZK PAN” t. LXVI, ss. 176.
- Gałęcka J., 1981, *Formy i zasięg przestrzenny wypoczynku wakacyjnego młodzieży Zespołu Szkół Papierniczo-Poligraficznych w Łodzi w roku szkolnym 1979/80*, maszynopis, praca dyplomowa wykonana na Podyplomowym Studium Turystyki UŁ.
- Janowski W., 1974, *Problem wypoczynku po pracy mieszkańców Łodzi jako element polityki społecznej*, „Przegląd Ekonomiczno-Społeczny m. Łodzi”, nr 1, s. 93—101.
- Koperkiewicz A., 1980, *Miejsca i formy wypoczynku wakacyjnego nauczycieli szkół podstawowych zatrudnionych na terenie Łodzi i woj. piotrkowskiego w roku 1979*, maszynopis, praca dyplomowa wykonana na Podyplomowym Studium Turystyki UŁ.
- Marczak J., 1975, *Wypoczynek urlopowy włóknarzy łódzkich*, „Przegląd Ekonomiczno-Społeczny m. Łodzi”, nr 2, s. 57—64.
- Marczak A., 1982, *Funkcja wypoczynkowa strefy podmiejskiej Łodzi*, maszynopis, Łódź.

- Ptaszycka A., 1964, *Przestrzenna organizacja wypoczynku świątecznego w zapleczu wielkiego miasta*, [w:] *Zagadnienia planowania i realizacji urządzeń turystyczno-wypoczynkowych*, Warszawa, s. 69—73.
- Rogalewska B., 1978, *Tendencje lokalizacyjne zakładowych ośrodków wczasowych w Polsce do 1971 r.*, „Prace Geograficzne”, nr 129.
- Rogalewska B., 1978a, *Struktura przestrzenna krajowego ruchu wczasowego do ośrodków zakładowych*, „Zeszyty Naukowe Instytutu Turystyki”, R. 5, nr 6, s. 133—158.
- Rogalewska B., 1980, *O strukturze przestrzennej budownictwa letniskowego w Polsce*, „Przegląd Geograficzny”, t. LII, z. 3, s. 575—582.
- Sibera W., 1977, *Organizacja przestrzenna wypoczynku i turystyki pracowników ZPP im. M. Buczka „Zenit” w Łodzi*, maszynopis, praca magisterska wykonana w Zakładzie Geografii Ekonomicznej i Organizacji Przestrzeni IGUŁ.
- Szałowska D., 1980, *Formy i czas organizowania wypoczynku słuchaczy VII Liceum Ogólnokształcącego dla Pracujących w Łodzi*, maszynopis, praca dyplomowa wykonana na Podyplomowym Studium Turystyki UŁ.
- Szumowska A., 1980, *Wykorzystanie czasu wolnego przez pracowników Zakładów Przemysłu Bawełnianego im. St. Kunickiego „Maltes” oraz Zjednoczonego Przedsiębiorstwa Handlu Zagranicznego „Textilimpex” w Łodzi*, maszynopis, praca magisterska wykonana w Zakładzie Geografii Ekonomicznej i Organizacji Przestrzeni IGUŁ.
- Wypoczynek urlopowy. *Materiały z Plenum Głównego Komitetu Turystyki*, Warszawa 25 XI 1982, 1983, Warszawa.
- Zürn M., 1972, *Natężenie i kierunki wyjazdów weekendowych*, [w:] *Weekendy mieszkańców Krakowa*, Warszawa, s. 351—421.

Dr Elżbieta Dziegieć
Doc. dr hab. Stanisław Liszewski
Instytut Geografii Ekonomicznej
i Organizacji Przestrzeni UŁ
Zakład Geografii Miast i Turyzmu
al. Kościuszki 21
90-418 Łódź

Wpłynęło:
12 lipca 1984 r.

RÉSUMÉ

Les auteurs de l'article ont essayé de caractériser les principales régions dans lesquelles les habitants de Łódź passaient leurs vacances au cours de dernières années soixante-dix et durant les premières de la décennie courante. Ils ont aussi essayé d'établir quelques régularités en ce qui concerne l'espace dans ce domaine, et de répondre à la question si les directions des départs des habitants de Łódź étaient conformes aux intentions de la ville.

Le présent article est basé sur les résultats des recherches minutieuses faites dans les bureaux et les institutions s'occupant de l'organisation du tourisme et du repos, parmi quelques groupes sociaux choisis de travailleurs des établissements industriels, d'instituteurs et d'élèves, parmi les habitants d'un de nouveaux quartiers d'habitation typiques à Łódź.

Les recherches ont pris en considération le nombre, les directions des départs et les saisons dans lesquelles les départs ont eu lieu. L'analyse du repos pendant les congés et les vacances des habitants choisis de Łódź permet de tirer des conclusions pouvant être une réponse aux questions posées au début de cet article.

1. La disposition des lieux du repos des vacanciers, habitants de Łódź est dispersée. Les coefficients de la concentration évalués pour les groupes enquêtés d'habitants de Łódź sont de 0,55 pour ceux qui ont profité des services des bureaux et des institutions à 0,38 pour les instituteurs. Cela prouve que plusieurs terrains de la Pologne ont été pénétrés par les vacanciers de Łódź pendant qu'ils prenaient du repos. L'analyse régionale prouve qu'on préférait les terrains maritimes. Y passaient leurs vacances les élèves (48%), les travailleurs des établissements industriels (42%), les instituteurs (plus de 32%). Parmi les habitants du quartier Kurak partis en vacances 41% ont choisi le bord de la mer. Le repos organisé par les bureaux et les organisations constituait une exception. Seulement 26% de leurs clients ont profité du repos dans la région maritime.

En deuxième lieu se trouvent deux régions — celle de montagne et centrale. Les nombres des habitants de Łódź qui s'y reposaient étaient presque égaux (sauf le repos organisé par les bureaux et les institutions). A la montagne ainsi que dans le plus proche voisinage de Łódź, passaient leurs vacances 20—22% des habitants du quartier Kurak, 16—17% des travailleurs des entreprises industrielles, 16—21% des instituteurs et 12—17% des élèves. La répartition des lieux du repos organisés par les bureaux et les organisations était très inégale. A la montagne reposaient 50,7% des vacanciers, aux environs de Łódź 6% seulement. Les habitants de la ville prenaient aussi leur repos dans la région des lacs (la Mazurie). 4% des habitants de Kurak et 14% de tous les instituteurs enquêtés y ont passé leurs vacances.

En répondant à la question: Où se reposent les habitants de Łódź?, il faut constater que bien que dominent les régions attrayantes du point de vue des valeurs du milieu naturel, la distance du lieu d'habitation commence à jouer le rôle de plus en plus grand en ce qui concerne la façon de passer les loisirs. Il semble que cet état de choses est causé par l'augmentation du rôle de la fonction du repos de la zone suburbaine se manifestant par la localisation des parcelles de récréation, ainsi que par les difficultés économiques influençant l'accroissement du nombre des personnes prenant du repos dans la famille.

2. Les recherches ont démontré que les lieux du repos des habitants de Łódź étaient déterminés, dans une mesure considérable, par les organisateurs de ce repos. Cette conclusion résulte de la comparaison des lieux offerts par les bureaux et les institutions et ceux choisis individuellement. Les habitants de Łódź préfèrent — les recherches le démontrent — les régions maritimes, cependant les bureaux et les institutions des voyages leur offrent surtout les régions de montagne. Les désirs des habitants de Łódź et les possibilités des organisateurs étant divergents, plusieurs habitants de la ville ne peuvent pas être satisfaites en ce qui concerne leur repos.

Les recherches du Comité central de tourisme démontrent que la partie fondamentale de la base de repos en Pologne (82,1% de tous les objets de repos et 65,6% de tous les lits) appartient aux établissements. Cependant ce n'est pas le cas de Łódź, dont tous les établissements industriels dépendent du Ministère de l'Industrie légère, et celui-ci n'a à sa disposition que 5,5% des objets de repos et 6,0% des lits. La base de repos des établissements de Łódź est localisée en 36,4% au bord

de la Baltique, ce qui, vu ses modestes dimensions, adoucit d'une manière insuffisante le manque des lieux de repos dans cette région du pays.

De l'analyse du matériel empirique présenté dans l'article, on peut tirer la conclusion que le repos de vacances et de congé est, dans une grande partie, organisé individuellement, ce qui augmente ses frais et diminue son standard.

Traduit Lucjan Kowalski

SUMMARY

The main aim of the analysis was to determine the main regions of vacation-leave recreation for inhabitants of Lodz in the late seventies and the early eighties, as well as the existing spatial patterns in this field. An attempt was also made to provide an answer to the question concerning reasons of such and no other selection of vacation places and whether conformed to wishes of the urban dwellers.

The article is based on results of detailed studies conducted:

- in Lodz tourist and holiday recreation offices and institutions,
- among residents of one new housing district being typical for Lodz, and
- among a sample of social groups including industrial employees, teachers and school pupils.

The studies were focussed on the volume, seasonality and geographical distribution of vacation-time holidays.

The performed analysis on holiday-vacation recreation among a sample of Lodz inhabitants allows to formulate conclusions providing answers to questions posed in the introduction to this work.

1. Spatial distribution of vacation-leave recreation places of Lodz inhabitants is quite dispersed. Concentration coefficients calculated for the selected social groups range from 0.55 for those arranging their holiday recreation through tourist offices and institutions to 0.38 for teachers. This signifies quite a substantial penetration of various regions of Poland by holiday-makers from Lodz. The regional analysis indicates a preference given by the respondents to seaside places as their favourite place of holiday recreation. These areas clustered over 48 per cent of holiday recreation in the case of school pupils, 42 per cent holiday mobility among employees of industrial units, over 34 per cent teachers, and around 41 per cent of all holiday-makers from the housing district Kurak. The only exception was holiday-time recreation arranged through offices and institutions, which organized only 26 per cent of their holiday recreation at the seaside.

The second place is held by two other regions, and namely the mountains and central Poland where the number of Lodz holiday-makers (with one exception) is similar. Both in the mountains and in direct vicinity of Lodz, there were resting 20 to 22 per cent of residents from Kurak housing district, 16 to 17 per cent of industrial employees, 16 to 21 per cent of teachers, and 12 to 17 per cent of school pupils. An exception here is again holiday recreation arranged through offices and institutions, which organized 50.7 per cent of holiday recreation in the mountains and only 6 per cent in the vicinity of Lodz. The inhabitants of Lodz were spending also their vacation time in the Mazury Lake District. Their share here ranged from 4 per

cent in the case of residents in Kurak housing district to 14 per cent of all teachers among the respondents.

While trying to answer the question where the inhabitants of Lodz tend to spend their holiday time, it should be said that they choose attractive regions with regard to attractions offered by the natural environment although distance from their place of dwelling plays an increasingly bigger role here. It seems to be due to a growing role played by the recreational function of the suburban zone being revealed among others in location of summer cottages, as well as economic difficulties leading to the growth in the share of persons spending their vacation time „with their families” living in rural or other areas away from industrial centres.

2. The studies showed that Lodz inhabitants' holiday recreation places are largely determined by organizers of this recreation. This is perhaps best seen by comparison of holiday recreation places as offered by touristrecreation offices and institutions and those, which are selected individually. Lodz inhabitants — as our studies revealed — prefer the seaside regions while travel offices and institutions offer mainly mountain regions for them. This divergence between the wishes of Lodz inhabitants and possibilities of those who organize holiday recreation affects unfavourably the satisfaction of recreational needs for many inhabitants of this town.

The studies performed by the Main Committee of Tourism indicate that a vast majority of recreational centres in Poland (82.1 per cent of all recreational centres and 65.6 per cent of all rented rooms) belong to work establishments. The share belonging to industrial plants in Lodz is insignificant as, for their most part, they are subordinated to the Ministry of Light Industry, which has at its disposal only 5.7 per cent of all holiday centres owned by industrial plants in Poland and 6 per cent of all rooms rented by them from private persons.

The holiday centres belonging to economic units of Lodz are located in their 36.4 per cent on the Baltic coast, which — taking into account its small size — can cushion the deficit of holiday recreation places in this region of Poland only insignificantly.

The analysis of empirical material presented in this article shows that vacation-leave recreation of Lodz inhabitants is organized individually to a big extent, which leads to growth of its costs and lowering of its standard.

Translated by Leszek Podbielski